

Aleg. 10.

Sprawozdanie

Wydziału krajowego w przedmiocie nauczania języka niemieckiego
w szkołach średnich.

Wysoki Sejmie!

W załatwieniu sprawozdania komisji szkolnej o wniosku p. ks. Adama Sapiehy w przedmiocie nauczania języka niemieckiego w szkołach średnich, powziął Wysoki Sejm na posiedzeniu z dnia 17. Stycznia 1887. następującą uchwałę:

Poleca się Wydziałowi krajowemu, żeby w porozumieniu z Radą szkolną krajową

- 1) zbadał, o ile pojawiające się skargi na niedostateczny postęp naszej młodzieży szkół średnich w języku niemieckim są uzasadnione;
- 2) obmyślał środki, którymiby w obrębie obowiązujących ustaw i bez ich naruszenia lub zmiany przez ściślejsze i umiejętne ich wykonanie dostateczny postęp naszej młodzieży w szkołach średnich do tego stopnia zapewnić można, iżby po ich ukończeniu nim w ustnej mowie i na piśmie należycie władała, i żeby nareszcie
- 3) na najbliższej sesji o skutku swych badań zdał sprawę i w danym razie odpowiednie przedstawił wnioski.

Odezwą z dniem 1. Lutego 1887. L. 5 129 zakomunikował Wydział krajowy powyższą uchwałę Wysokiego Sejmu c. k. Radzie szkolnej krajowej z zaproszeniem, ażeby mu objawiła pod tym względem swe zdanie.

Odezwą z dnia 3. Listopada 1887. L. 11.365/pr. udzieliło c. k. Prezydium Namiestnictwa Wydziałowi krajowemu odpis odezwy Prezydium c. k. Rady szkolnej krajowej z dnia 26. Października 1887. L. 136/Pr. R. S. kr. wystosowanej do Prezydium c. k. Namiestnictwa następującej treści:

Szacownem pismem z dnia 27. Lutego b. r. do L. 1.468 wezwało Światne c. k. Prezydium c. k. Radę szkolną krajową, aby wzięła pod rozwagę uchwałę Sejmu krajowego z dnia 17. Stycznia b. r. dotyczącą nauki języka niemieckiego w tutejszych szkołach średnich i udzieliła Światnemu c. k. Prezydium swej opinii w tej mierze. — Chcąc oprzeć swoją opinię nietylko na własnych spostrzeżeniach lecz także na doświadczeniach nauczycieli, udzielających nauki języka niemieckiego w szkołach średnich, c. k. Rada szkolna złożyła ad hoc ankietę z najwybitniejszych nauczycieli tego przedmiotu, z którą omówiono wszechstronnie sprawę, poczem traktowano ją jeszcze na kilku posiedzeniach komisji naukowej. Rezultat tych narad pozwala sobie c. k. Rada szkolna przedłożyć Światnemu c. k. Prezydium w następujących uwagach:

Co do pierwszej części wezwania, aby zbadać o ile pojawiające się skargi na niedostateczny postęp naszej młodzieży szkół średnich w języku niemieckim są zasadnione, c. k. Rada szkolna ma zaszczyt objawić następującą opinię: Nasze szkoły średnie, mające do czynienia z młodzieżą, której językiem ojczystym nie jest język niemiecki, spełniają pod względem nauki języka niemieckiego swe zadanie, jeżeli doprowadzą do tego, aby młodzież te szkoły kończąca przyswoiła sobie zakresłone planem nauki wiadomości teoretyczne języka niemieckiego, a nadto w tym języku biegle i poprawnie wyrażała się tak ustnie jak i pisemnie o przedmiotach z zakresu nauk szkolnych i tym sposobem stała się zdolną do korzystania z dzieł naukowych niemieckich lub do słuchania wykładów niemieckich na uniwersytetach, w szkołach politechnicznych lub innych wyższych zakładach naukowych. Żądanie zaś, aby nasze szkoły średnie doprowadziły młodzież im powierzoną do zupełnego zawładnięcia językiem niemieckim, aby w każdym zakresie, a nie tylko w obrębie nauk szkolnych, nabyła w nim biegłości równej tej, jaką posiada w języku ojczystym, jest do urzeczywistnienia niemożliwym. Albowiem do takiego zawładnięcia językiem obcym, a zwłaszcza tak trudnym jak niemiecki, sama nauka szkolna doprowadzić nie może, lecz potrzeba nadto długiego ćwiczenia poza szkołą i praktycznego używania tego języka w mowie potocznej, do czego wszakże nasza młodzież poza szkołą w rzadkich tylko wypadkach ma sposobność. Zresztą do takiej biegłości w języku niemieckim nie dochodziła też nasza młodzież, kiedy pobierała naukę wszystkich przedmiotów szkolnych w języku niemieckim, lecz musiała pracą samodzielną uzupełniać braki, aby sprostać wymaganiom życia praktycznego.

Jeżeli się więc wymagania pod względem celu nauki języka niemieckiego w naszych szkołach średnich ograniczy do tego, co sama nauka szkolna dać może i dać powinna, to można twierdzić, że ten cel nasze szkoły średnie osiągają u przeważnej części młodzieży. Dowodzą tego wyniki egzaminów dojrzałości, które pod względem postępów w języku niemieckim w ogóle są dostateczne a nawet zadawalające, jak również liczne doświadczenia z tymi abiturjentami naszych szkół średnich, którzy się udają następnie do szkół wyższych niemieckich, gdzie w bardzo krótkim czasie pokonywają trudności językowe i rzeczywiście odnoszą korzyść naukową. Zdarsza się wprawdzie, że młodzież kończąca uniwersytety krajowe lub szkołę politechniczną lwowską nie tylko nie nabywa jeszcze większej biegłości w języku niemieckim, ale nawet po części traci tę, jaką nabyła w szkole średniej, wszelako o to nie można winić nauki szkoły średniej, gdyż przyczyną tego jest raczej brak dalszego ćwiczenia się. Co do drugiej części wezwania, „aby obmyśleć środki, któreśmy w obrębie obowiązujących ustaw i bez ich naruszenia lub zmiany przez ściślejsze i umiejętne ich wykonanie dostateczny postęp naszej młodzieży w szkołach średnich do tego stopnia zapewnić można, iżby po ich ukończeniu nim (t. j. językiem niemieckim) w ustnej mowie i na piśmie należycie władała“ pozwala sobie Rada szkolna oświadczyć, że w obrębie obowiązujących ustaw nie zaniedbała użyć naturą rzeczy wskazanych środków dydaktycznych, któreśmy można osiągnąć cel, jaki przez samą naukę szkolną osiągnąć można. Aby zapewnić dobre rezultaty nauce szkolnej w jakimkolwiek przedmiocie, potrzeba na tę naukę przeznaczyć potrzebną ilość godzin, powierzać ją należycie ukwalifikowanym nauczycielom, a wreszcie tok nauki samej uregulować odpowiednimi instrukcjami.

Owoż w każdym z tych kierunków c. k. Rada szkolna otaczała naukę języka niemieckiego troskliwą opieką, jak tego dowodzi poniżej podane szczegółowe przedstawienie jej zarządzeń w tej mierze. — Kiedy z chwilą wprowadzenia języka polskiego względnie ruskiego jako wykładowego, liczba godzin przeznaczonych tygodniowo na naukę języka niemieckiego okazała się niedostateczną, zwiększyła ją Rada szkolna począwszy od roku 1868. o 9. godzin, a od roku 1875. dodała jeszcze jedną godzinę, tak, iż w tym wymiarze czasu poszła znacznie dalej, aniżeli inne kraje Cislitawii, w których się znajdują szkoły średnie z językiem wykładowym niemieckim. — Gdy bowiem w Galicyi przeznacza się na tę naukę tygodniowo 35 godzin, to w Czechach na tę naukę przeznaczono 28 godzin, na Morawach 26, w Póbrzeżu 24, w Tyrolu południowym 17, a w Dalmacyi tylko 16. — Dodać do tego należy, że kiedy w Galicyi na mocy ustawy jest nauka,

języka niemieckiego obowiązkową, to w Czechach i na Morawach w szkołach średnich z językiem czeskim, jako wykładowym, jest ona nadobowiązkową. Dalsze zarządzenie wydane przez Radę szkolną krajową na podstawie rozleglejszych doświadczeń rozporządzeniem z d. 22. Sierpnia 1868. L. 5371 zmierzało do bliższego określenia i ujednostajnienia sposobu, w jaki należy zdążyć do wykonania tego ustępu Cesarskiego postanowienia z dnia 20. Lipca 1859. powołanego w ustawie krajowej z dnia 22. Czerwca 1867. o języku wykładowym (dz. u. i rozporz. kr. N. 13), który przepisuje, aby biegłość uczniów w języku niemieckim sprawdzać przy egzaminie dojrzałości nie tylko z przedmiotu języka niemieckiego, lecz także z innych przedmiotów egzaminu. Przytoczone rozporządzenie przypomniano Dyrekcjom szkół średnich reskryptem z dnia 23. Marca 1881. l. 571. przyczem także zarządzono, aby nauczyciele w nauce t. z. realiów, szczególnie tych, które wchodzą w zakres egzaminu dojrzałości, już od klas niższych obznajamiali uczniów z najważniejszymi terminami niemieckimi. — Tym samym reskryptem zalecono rozwazce zgromadzeń nauczycielskich sprawę prywatnej lektury niemieckiej uczniów. — W szczególności wskazano w tym względzie możliwość takiego urządzenia, by jeden z nauczycieli języka niemieckiego był zawiadowcą przeznaczonych dla uczniów książek niemieckich do czytania (i książek szkolnych szczególnie z działu realiów i matematyki w języku niemieckim) powtóre, by spis tych książek ułożony według treści i oznaczeniem klasy lub w ogóle stopnia nauki, dla którego każda z tych książek byłaby najodpowiedniejszą, mieli także nauczyciele innych przedmiotów każdy odnośnie do nauk, których udziela, aby mógł w stosownej chwili wskazać uczniom książkę odnoszącą się do traktowanego właśnie przedmiotu nauki. — Gdy przez pomnożenie ilości godzin dla języka niemieckiego zwiększyła się ogólna ilość godzin nauki szkolnej, w skutek czego etat profesorów okazał się niedostatecznym, wyjednała c. k. Rada szkolna r. 1875. u Wysokiego c. k. Ministerstwa oświaty pomnożenie posad rzeczywistych nauczycieli w każdej szkole średniej na razie o jedną, którą przeznaczono dla nauczyciela języka niemieckiego. C. k. Rada szkolna nie przestała też czynić dalszych starań o wydawniejsze jeszcze zwiększenie etatu nauczycieli w szkołach średnich głównie ze względu na liczne klasy równorzędne i nie wątpi, że także te usiłowania pomyślnym skutkiem zostaną uwieńczone. Wszakże i dostateczna ilość posad nauczycielskich nie zapewniłaby dobrych rezultatów nauki, jeżeliby się nie miało do dyspozycji odpowiednich kandydatów na te posady. Celem nabycia należytej kwalifikacyi do nauczania języka niemieckiego jest pożądanem, aby kandydaci krajowcy odbywali przynajmniej część swych studyów uniwersyteckich na uniwersytetach niemieckich, gdzieby mieli sposobność przez ciągłą konwersacyą nabycia biegłości w poprawnym użyciu tego języka. Gdy jednak nauczycielstwu w szkołach średnich poświęca się przeważnie młodzież nie zamożna, przeto kandydatom na nauczycieli języka niemieckiego brakuje środków materyalnych do kształcenia się w tym przedmiocie na uniwersytetach poza krajem.

Chcąc i w tym względzie potrzebie zaradzić, postarała się c. k. Rada szkolna u Wysokiego c. k. Ministerstwa oświaty o stypendya rządowe dla takich kandydatów stanu nauczycielskiego, którzyby dla uzupełnienia swego wykształcenia w języku niemieckim mogli się udać na jaki uniwersytet niemiecki. C. k. Rada szkolna jest w miłym położeniu mogąc oznajmić, że obecnie jeden taki kandydat już kształci się we Wiedniu na nauczyciela języka niemieckiego dla naszych szkół średnich, a w ostatnim czasie właśnie przyzwoliło Wysokie Ministerstwo wyznań i oświecenia także stypendyum dla jednego kandydata w takim samym celu. Przechodząc wreszcie do instrukcyi do nauki języka niemieckiego, pozwala sobie c. k. Rada szkolna zauważyć, że instrukcyje ministeryalne poczynawszy od owych „Organisationsentwurf für österreichische Gymnasien“ mają na oku młodzież niemiecką, albo taką, która już posiada praktyczną znajomość języka niemieckiego. Według tych instrukcyi nauka języka niemieckiego w szkole średniej ma na celu uregulowanie materyału językowego, uczniom już znanego, zapomocą systematycznej nauki gramatyki, tudzież obok tego wykształcenia formalnego — wykształcenie młodzieży idealne za pomocą lektury klasyków niemieckich. Tymczasem młodzież nasza nie może przynieść do szkoły średniej praktycznej znajomości języka niemieckiego w tym stopniu, aby już na tej podstawie można oprzeć

dalszą naukę prowadzoną ściśle według instrukcyi ministeryalnej. Z tego też powodu c. k. Rada szkolna krajowa od początków swego istnienia starała się zapomocą rozporządzeń, zapomocą szczegółowych wskazówek (godzi się tu wspomnieć o cennych wskazówkach ułożonych przez byłego członka Rady szkolnej Dr. E. Czerkawskiego) tudzież za pomocą pouczeń przy konferencyach lustracyjnych uzupełnić instrukcyje ministeryalne w tym kierunku, aby tok nauki przystosować do odmiennych warunków naszych szkół średnich. Gdy doświadczenia okazały, że poziom znajomości języka niemieckiego u abiturjentów szkół realnych jest niższym, aniżeli u abiturjentów szkół gimnazyalnych, co tem się tłumaczy, że nauka języka niemieckiego w szkole realnej pod względem formalnym — nie jest posilkowana przez naukę języków starożytnych, tudzież, że nauka w szkole realnej trwa o rok krócej, zarządziła c. k. Rada szkolna z upoważnienia Wysokiego c. k. Ministerstwa oświaty wypracowanie osobnych instrukcyj do nauki języka niemieckiego w naszych szkołach realnych, które z jednej strony odpowiadałyby najnowszym zapatrywaniom na sposób nauczania języków obcych a z drugiej strony liczyły się z warunkami szkół realnych. Te instrukcyje przechodzą obecnie ostatnie stadyum krytyki i niebawem przedłoży się je Wys. c. k. Ministerstwu do zatwierdzenia. Z wprowadzeniem tych instrukcyj do szkół realnych i z równoczesnem wprowadzeniem nowych podręczników ściśle do niej zastosowanych, których plany już zostały ułożone, podniesie się niewątpliwie nauka języka niemieckiego i w tej kategorii szkół średnich.

Wypróbawwszy tę nową instrukcyję w szkołach realnych, nie omieszka c. k. Rada szkolna zaprowadzić ją także w gimnazyjach z potrzebnemi modyfikacyami. Z tego przedstawienia rzeczy zechce Światne c. k. Prezydium powziąć to przekonanie, że c. k. Rada szkolna krajowa niezapoznawała doniosłości, jaką posiada gruntowna znajomość języka niemieckiego dla naszej młodzieży i z tego względu otaczała troskliwą opieką naukę tego języka w szkołach jej podległych, używając w tym celu najwłaściwszych środków, któreby mogły wpłynąć na osiągnięcie dobrych rezultatów tej nauki. Co się zaś tyczy rezultatów już dzisiaj osiągniętych, raczy Światne c. k. Prezydium przyjąć to zapewnienie, że czynią one w ogólności zadość tym wymaganiom, jakie do nauki szkolnej stawiać można, tudzież że przy użyciu tych samych środków w miarę doskonalenia się sposobów nauczania i w miarę przybywania coraz lepiej ukwalifikowanych nauczycieli, będą one jeszcze wydatniejszymi.“

W obec tej opinii Rady szkolnej krajowej Wydział krajowy nie przedkłada Wysokiemu Sejmowi żadnych wniosków w tym przedmiocie i wnosi:

Wysoki Sejm raczy niniejsze sprawozdanie przyjąć do wiadomości.

Z Rady Wydziału krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi wraz
z Wielkiem Księstwem Krakowskiem.

Lwów dnia 8. Listopada 1897.

Marszałek krajowy
Tarnowski.

Sprawozdawca
Oktaw Pietruski
Członek Wydziału krajowego.